

7. Губська О.А. Процесуальні питання звільнення особи від кримінальної відповідальності за nereабілітуючими обставинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 18 с.
8. Химичева Г.П. Досудебное производство по уголовным делам: концепция совершенствования уголовно-процессуальной деятельности: Монография. Москва, 2003. 352 с.
9. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. Київ: Ваїте, 2014. 280 с.
10. Петуховский А.А. Окончание предварительного расследования составлением постановления о прекращении уголовного дела: Лекция. Москва. 1994. 24 с.
11. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1958. 703 с.
12. Дубинский А. Я. Основания к прекращению уголовного дела в стадии предварительного расследования: учеб. Пособие. Київ: КВШ МВД СССР, 1973. 124 с.

Ключові слова: підстави закриття кримінального провадження, реабілітуючі та nereабілітуючі підстави, матеріально-правові та процесуальні підстави, фактичні та юридичні підстави.

Ключевые слова: основания прекращения уголовного производства, реабилитирующие и nereабилитирующие основания, материально-правовые и процессуальные основания, фактические и юридические основания.

Key words: grounds for closing criminal proceedings, rehabilitative and non-rehabilitative grounds, substantive and procedural grounds, factual and legal grounds.

СТЕПАНЕНКО АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук*

ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У ВИПАДКУ НЕДОВЕДЕННЯ ВИНУВАТОСТІ ОСОБИ

Доля цивільного позову у кримінальному провадженні залежить в першу чергу, від рішення, що було ухвалено вирішуючи таке кримінальне провадження по суті. Відповідно до ст. 129 КПК України, ухвалюючи обвинувальний вирок, постановляючи ухвалу про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, суд залежно від доведеності підстав і розміру позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому.

При цьому у вказаній статті, міститься нетипова для національного законодавства норма викладена у ч. 3 вказаної статті, а саме, що в разі винесення виправдувального вироку за відсутності в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення або його непричетності до

вчинення кримінального правопорушення, суд залишає позов без розгляду. Такий підхід до вирішення долі цивільного позову, у частині виправдання обвинуваченого, є «нетиповим», оскільки до прийняття чинного КПК України, у ст. 328 ч. 2 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р. (КПК України 1960 р.) містилося положення, щодо необхідності відмови судом в цивільному позові, пред'явленого до обвинуваченого у разі його виправдання.

З першого погляду, така зміна законодавчого регулювання відповідного питання кримінального провадження може здатися нелогічною. Так, Д. В. Шилова не згодна з такою позицією законодавця, та зазначає, що керуючись логікою, слід приймати рішення про відмову у задоволенні цивільного позову (як це було передбачено положенням КПК України 1960 р.) [1, с. 171–172]. Схожої точки зору, також притримується І. А. Тітко, який в рамках дисертаційного дослідження пропонує внести зміни до ст. 129 ч. 2 КПК України, щодо відмови у цивільному позові, у разі встановлення судом непричетності обвинуваченого до вчинення кримінального правопорушення [2, с. 208–209].

Тим не менше, законодавець пішов саме таким шляхом і тому є пояснення, яке безпосередньо пов'язане з концепцією стандарту доказування. Відомо, що стандарт доказування є критерієм прийняття рішень [3, с. 179], при цьому відповідно до різного характеру питань, що вирішуються у юрисдикційних процесах, мають відрізнятися й критерії прийняття рішень [3, с. 167–170].

Нормативно, ідея диференціації стандартів доказування знайшла своє відображення в межах кримінального провадження (поза розумним сумнівом, обґрунтована підозра), та відносно нещодавно у межах цивільного судочинства («перевага доказів»). Дійсно, дія стандарту «перевага доказів» обмежена виключно справами щодо визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (т.з. цивільної конфіскації), а в решті справ залишився єдиний для всіх юрисдикційних процесів (за умовним виключенням кримінального процесу) критерій у вигляді «внутрішнього переконання». Разом з тим, як вказують дослідники, в межах цивільного та господарського судочинства судами використовується стандарт доказування «баланс ймовірностей» щонайменше з 2 листопада 2017 р. [4, с. 28–29]. Тобто, з'являється нормативно і на рівні судової практики розуміння, що притягнення особи до кримінальної відповідальності та вирішення спорів, що виникають у зв'язку зі здійснення особистих немайнових та майнових прав потребують застосування різних стандартів доказування.

Тому основоположна ідея можливості залишення цивільного позову без розгляду у випадку ухвалення судом виправдувального вироку з причини непричетності обвинуваченого до вчинення кримінального правопорушення полягає у застосування різних стандартів доказування.

Цілком виправдано виникає питання, чи не буде суд в межах цивільного судочинства задовольняючи такий цивільний позов до «обвинуваченого», порушувати права такої особи гарантовані ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ), а саме презумпцію невинуватості?

Європейський суд за прав людини (ЄСПЛ) у відповідних рішеннях стоїть на позиції того, що звільнення від кримінальної відповідальності не виключає встановлення цивільної відповідальності у вигляді виплати компенсації, що ґрунтується на тих же фактах при менш вибагливішому тягарі доказування (*Ringvold v. Norway, Y. v. Norway*) [5, § 38], [6, § 41].

Так у справі *Ringvold v. Norway*, судом було прийнято виправдувальний вирок відносно заявника обвинуваченому у розбещенні малолітньої особи. При чому, цим же рішенням суду першої інстанції, потерпілому було відмовлено у задоволенні цивільного позову, щодо компенсації нематеріальних збитків [6, § 11–12]. Однак, надалі рішення в частині відмови у задоволенні відшкодуванні шкоди було оскаржено у Вищому суді Норвегії, який в порядку цивільного судочинства прийняв рішення на користь, вже позивача [6, § 16], зазначивши, що, використовуючи цивільний стандарт доказування “баланс ймовірностей”, суд дійшов висновку, що заявник скоїв акт розбещення [6, § 19].

Розглядаючи дану справу, ЄСПЛ вказав, що хоча умови застосування цивільно-правової відповідальності можуть, в залежності від обставин, бути такими же як при кримінально-правовій, тим не менше цивільний позов повин ґрунтуватися на основі принципів, які були б належними до розгляду цивільно-правового делікту. Результат кримінальної справи не був вирішальним у справі про призначення компенсації. Жертва мала право вимагати компенсацію, незалежно від того, чи був засуджений обвинувачений або, як в цьому випадку, виправданий, і питання компенсації повинно було стати предметом окремої правової оцінки.

ЄСПЛ також зазначив, що факт того, що діяння, яке дає право на подання цивільного позову відповідно до цивільного права, містить об’єктивні обставини, що є елементами кримінального правопорушення, незалежно від тяжкості, не може слугувати підґрунтям щоб розцінювати особу, яка нібито відповідальна за таку дію в контексті цивільно-правового делікту, як таку що була “обвинувачена у вчиненні злочину”. Так само, не може слугувати таким підґрунтям факт використання у цивільному судочинстві доказів, що були предметом розгляду у кримінальному суді. В протилежному випадку, ст. 6 § 2 ЄКПЛ надавала б виправдувальному вирокі небажаного ефекту обмеження права потерпілого (жертви) на компенсацію у порядку цивільного судочинства і таким чином обмеження права особи на доступ до правосуддя в порядку ст. 6 § 1 ЄКПЛ.

Також можна навести рішення ЄСПЛ у справі *Ilias Papageorgiou v. Greece*, відповідно до якої заявника було визнано невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення (керування транспортним засобом у стані алкогольного сп’яніння). Разом з тим, пасажир, що перебував на пасажирському місці авто у наслідок ДТП отримав тілесні ушкодження, і подав позов проти заявника та страхової компанії щодо відшкодування матеріальної та моральної шкоди, що була завдана заявником у наслідок вчиненого ДТП. В результаті судового розгляду та подальших переглядів у судах апеляційної та касаційної інстанції заявника було визнано відповідальним за спричинення шкоди

пасажиру, і встановлено, що заявник перебував у стані алкогольного сп'яніння, що є підставою, яка виключає можливість отримання компенсації від страхової компанії [7, §§ 5-13].

ЄСПЛ ухвалив, що вирок суду у кримінальному провадженні не мав вирішального значення для вирішення цивільної справи [7, § 52], а також встановив, що той факт, що апеляційний суд вказав у своєму рішенні, що заявник «здійснював керування під впливом алкоголю» не є порушення презумпції невинуватості, оскільки не передбачає, що заявник розглядався як винний у вчиненні кримінального правопорушення [7, §§ 54, 55]. Таким чином, вирішальне значення має не лише формулювання, які використав суд у рішенні, але й правову природу й «контекст» у якому було використано такий вираз [7, § 56].

Таким чином, можна стверджувати, що ч. 3 ст. 129 КПК України відповідає відповідній практиці ЄСПЛ, щодо можливості розгляду питання про компенсацію шкоди завданої діянням, що було предметом розгляду кримінального суду, в рамках цивільного судочинства. Рішення кримінального суду не повинно мати преюдиційного значення для цивільного суду в рамках зазначеного питання, навіть якщо позов був пред'явлений до особи, щодо якої є виправдувальний вирок. Однак рішення кримінального суду може бути враховано судом при розгляді цивільного позову, так само як і докази, що були надані сторонами суду в порядку кримінального судочинства незалежно від того чи були вони покладені в основу виправдувального вироку чи відхилені судом. Таке провадження не суперечить принципу презумпції невинуватості до тих пір поки судовий розгляд справи про компенсацію шкоди завданої діянням, залишається у межах цивільної процедури.

Список використаної літератури:

1. Шилова Д. В. Захист прав та законних інтересів учасників кримінального провадження при його закритті на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків, 2014. 228 с.
2. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків, 2016. 484 с.
3. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 234 с.
4. Бут І. О. Застосування стандарту доказування «баланс ймовірностей» у національній судовій практиці. *Новели цивільного процесуального законодавства: докази та доказування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 верес. 2020 р.) [Електронне видання] / Уклад.: Т. А. Стоянова, Л. А. Островська, О. В. Сатановська; за заг. ред. д. ю. н., проф. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2020. С.28-32. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13083>
5. Ringvold v. Norway, Judgment of 11 February 2003, Application no. 34964/97. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60933>.

6. Y. v. Norway, Judgment of 11 February 2003, Application no. 56568/00. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60934>.
7. Papageorgiou v. Greece, Judgment of 10 December 2020, Application no. 44101/13. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206365>

Ключові слова: стандарт доказування, цивільний позов у кримінальному провадженні, презумпція невинуватості, ЄСПЛ.

Ключевые слова: стандарт доказывания, гражданский иск в уголовном производстве, презумпция невиновности, ЕСПЧ.

Key words: standard of proof, civil action in criminal proceedings, presumption of innocence, ECtHR.

ЗАВТУР ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ ПІД ВАРТОЮ, НА НАЛЕЖНУ МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Норма п.3 ч.1 ст. 178 КПК України зобов'язує слідчого суддю, суд врахувати вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого при застосуванні до нього запобіжного заходу. Надання ґрунтовної оцінки цим фактичним обставинам при вирішенні питання про позбавлення особи свободи має принципове значення, зокрема, в контексті забезпечення права на повагу до людської гідності та дотримання стандартів статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція). Узагальнена позиція ЄСПЛ з цього питання була висловлена у рішеннях по справах «Кудла проти Польщі» (заява № 30210/96), «Сергій Антонов проти України» (заява № 40512/13), «Хумматов проти Азербайджану» (заяви № № 9852/03 і 13413/04) і полягає вона в тому, що держава повинна забезпечити тримання особи під вартою в умовах, які відповідають принципу поваги до її людської гідності, а спосіб і метод позбавлення свободи не завдають їй душевного страждання чи труднощів, які б перевищували невідворотний рівень страждання, притаманний триманню під вартою, і щоб з урахуванням практичних вимог ув'язнення належним чином забезпечувалися охорона здоров'я такої особи та її благополуччя.

Якщо звернутись до вітчизняної правозастосовної практики, слід відзначити, що під час розгляду слідчими суддями клопотань про застосування запобіжних заходів, доволі часто постає питання про те, чи може підозрюваний, обвинувачений перебувати під вартою, зважаючи на свій стан здоров'я. Доводячи неспроможність особи перебувати в умовах несвободи через наявність певних фізичних вад або